

Voor de moesson

Dinah Jefferies

Voor de moesson

Vertaald door TOTA/Erica van Rijsewijk

2018 Prometheus Amsterdam

Voor Richard

Oorspronkelijke titel *Before the Rains*

© 2017 Dinah Jefferies

© 2018 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en TOTA/

Erica van Rijsewijk

Omslagontwerp Penguin Random House/DPS Design & Prepress Studio

Foto omslag Jeff Cottenden/Arcangel Images/Getty Images

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3373 3

Proloog

Delhi, India – 23 december 1912

Anna Fraser stond te wachten op het rijkversierde balkon van een van de *haveli*-herenhuizen langs de route. Om elf uur in de ochtend waren de straten schoongewassen en bespoten met olie, maar desondanks irriteerde het door de wind opgeworpen stof de ogen van de verzamelde menigte. De rijen wijdvertakte neem- en peepalbomen langs het midden van het oude Chandni Chowk zwiepten wild heen en weer, alsof ze zich openlijk wilden verzetten, terwijl kraaien daar hun stemmen aan toevoegden, krassend en kakelend hoog boven de smalle laantjes die uitwaaierden vanaf het centrale plein.

Anna hield haar witte parasol op en wierp een nerveuze blik omhoog op de verkopers die van alles verkochten, van verse sorbets tot gebakken vis met chili. Er waren vreemd uitzierende vruchten, sari's van chiffon, boeken en sieraden, en achter ramen met fijn latwerk ervoor zaten vrouwen hun ogen te bederven met het borduren van delicate zijden sjaals. Op plekken waar de geur van sandelhout in de lucht hing, verdienden apothekers goed geld aan merkwaardig gekleurde oliën en drankjes. 'Slangenolie' noemde David die, al had Anna geleerd dat sommige werden verkregen uit gemalen hagedissen en dat de kleur van granaatappel kwam. Men zei dat hier in het hart van de stad alles te vinden was wat je maar wilde.

Wat je maar wilde? O, wat een ironie, dacht ze.

Ze wendde zich naar de plek waar zo meteen de onderkoning zou verschijnen, gezeten op een olifant, vergezeld door zijn echtgenote de onderkoningin. Vol trots had Anna's man David, assistent-districtsofficier, haar verteld dat ook hij op een olifant zou rijden, een van de drieënvijftig die vlak achter de onderkoning aan het hoofd van de optocht achter hem aan zouden komen. Van nu af aan zou niet langer Calcutta, maar Delhi het centrum van de Britse regering

worden, en vandaag zou de onderkoning Lord Hardinge dat besluit bezegelen door zijn ceremoniële staatsie-entree te maken in de oude ommuurde stad, te beginnen vanaf het centraal station van Delhi aan Queen's Road.

Anna werd zich bewust van het geluid van kanaries en nachtegalen die in tientallen kooien de gevels van de winkels beneden haar tooi- den, en verder weg het scherpe lawaai van de weinige trams die nog reden. Vervolgens keek ze omlaag naar de wirwar van oriëntaalse kleuren terwijl de krioelende menigte almaar aanzwol. Ze riep haar dochter, Eliza.

‘Kom, liefje. Over een paar minuten zijn ze hier.’

Eliza had om de tijd door te komen rustig zitten lezen, maar toen ze haar moeders stem hoorde, haastte ze zich naar buiten.

‘Waar, waar?’

‘Kun je weer eens niet wachten? Heb nou maar geduld,’ zei Anna, en ze keek op haar horloge. Halftwaalf.

Eliza schudde haar hoofd. Ze had te lang moeten wachten, en met zo veel opwindning als ze nog nooit van haar leven had meegemaakt viel dat niet mee wanneer je nog maar elfenhalf was.

‘Het is nu vast bijna tijd dat papa voorbijkomt,’ zei ze.

Anna slaakte een zucht. ‘Moet je jezelf nu zien. Je jurk is al helemaal gekreukt.’

Eliza keek omlaag naar haar witte jurk met ruches, die speciaal voor deze dag was gemaakt. Ze had haar best gedaan om hem netjes te houden, maar op de een of andere manier konden jurken en zij nooit goed met elkaar overweg. Ze probeerde heus wel om ze niet vies te maken, maar er vielen altijd zo veel interessante dingen te doen. Gelukkig vond haar vader het nooit erg als ze er een rommeltje van maakte. Ze hield zielsveel van hem; hij was knap en grappig, en had altijd een dikke knuffel voor haar en een verpakt snoepje tussen de pluisjes onder in de zak van zijn shirt.

Achter de inheemse bewoners leken de Britten, gekleed in diverse lichte tinten katoen en linnen, en gezeten op tribunes langs de straat, in vergelijking met hen maar kleurloos. Hoewel het een luisterrijke dag was, vond Anna veel Indiërs er toch lusteloos uitzien, al werd dat misschien veroorzaakt door de bitterkoude wind vanuit de Himalaya.

De Engelsen oogden in elk geval gepast enthousiast. Toen ze een zweem van gember en ghee opving, trok ze haar neus op en terwijl ze bleef staan wachten, trommelde ze met haar vingers op de balustrade. David had haar veel beloofd toen hij had voorgesteld dat ze met hem mee naar India zou gaan, maar met elk jaar dat verstreek was de magie weer een beetje verder afgebrokkeld. Beneden haar begonnen kinderen die niet stil konden blijven staan zich uit de rijen los te maken. Een nog heel jonge kleuter was de weg op gestapt waar de processie overheen zou komen onderweg naar het fort.

Anna probeerde na te gaan wie de moeder van het kind zou kunnen zijn. Wat onoplettend om zo'n klein kind zo ver te laten afdwalen, dacht ze. Ze kreeg een vrouw in het oog, gekleed in een felgroene rok en een bijpassende sjaal, die zo te zien in gepeins verzonken opkeek naar het balkon, en Anna bedacht dat zij de moeder wel eens kon zijn. Het was alsof de vrouw haar recht aankeek, en toen hun blikken elkaar vingen, stak Anna een hand op om haar erop te wijzen dat ze haar kind bij zich moest houden. Op hetzelfde moment sloeg de vrouw haar ogen neer en stapte de rij uit om haar tegendraadse kleuter weer veilig terug te halen binnen het publiek.

Terwijl Anna naar de toestromende mensen beneden haar keek, was ze blij dat zij zich niet behoefde te begeven tussen de ingewikkelde mengeling van tandeloze oude vrouwtjes met hun bedekte hoofden en gezichten, eenzame bedelaars in tot op de draad versleten dekens, de vele soorten handelaren en hun kinderen, plus de in sjaals gehulde plaatselijke bewoners, die allemaal schril tegen elkaar leken te schreeuwen. Terwijl er katten over straat joegen, hun kop geheven om de duiven na te kijken die opvlogen naar de takken van de bomen, keken mannen van middelbare leeftijd gewichtig toe, met van tijd tot tijd een blik op de zogeheten dansmeisjes. Het kindergezang dat op de achtergrond te horen was deed Anna's hart goed.

Onwillekeurig werd ze zich ervan bewust dat elke centimeter van het historische plein doordrongen was van het verleden, dat zelfs in de botten van de gebouwen getrokken was. Iedereen wist dat hier de processies van de keizer hadden plaatsgevonden, dat hier de mogolprinsen trots op hun dansende paarden hadden geparadeerd en dat hier de Britten waren gekomen met hun voortvarende plannen om

een krachtig nieuw Brits-Delhi te realiseren. Sinds de koning een jaar geleden in Delhi was gearriveerd, had de vrede gezegevierd, zonder dat er nog politieke moorden waren gepleegd; om die reden had men het niet noodzakelijk gevonden om vandaag speciale politiebewaking in te schakelen.

Ze hoorde het luide gedreun van schoten die aangaven dat de onderkoning er nu bijna aankwam. De schoten dreunden nogmaals, en vanuit de menigte steeg een gebrul op. Overal hingen nu mensen uit de ramen en van de balkons, hun hoofd in de richting van het herhaalde gedreun gekeerd. Anna voelde een schok door zich heen gaan van een sensatie die ze niet kon plaatsen – bijna als een waarschuwing vooraf, bedacht ze later, maar vooralsnog schudde ze haar hoofd. Ze blikte weer op haar horloge, waarna ze de grootste olifant zag verschijnen die ze ooit had gezien, met op zijn rug een schitterende open zil-verkleurige *howdah*, een stoel, van waaraf Lord Hardinge en zijn echtgenote het tafereel overzagen. De blauwgrijze olifant zelf was versierd op de flamboyante manier waarop de inheemsen dat deden, beschilderd met gekleurde patronen en met een kleed van fluweel en goud. De stoet was de Queen's Gardens al gepasseerd, waar het publiek zich niet had mogen verzamelen; nu ze Chandni Chowk op kwamen, bereikte het gejuich een crescendo.

‘Ik zie papa nog niet,’ probeerde Eliza zich boven het lawaai uit verstaanbaar te maken. ‘Hij is er toch wel bij?’

‘Goeie hemel, jij bent vast het ongeduldigste kind aller tijden.’

Eliza keek omlaag naar de straat, waar tientallen kinderen naar voren probeerden te dringen. Ze trok haar wenkbrauwen op. ‘Dat dacht ik niet. Moet je hen eens zien, en hún vaders maken niet eens deel uit van de stoet!’

Ze boog zich zo ver naar voren als ze durfde, klemde haar hand om de balustrade en maakte een sprongetje, en toen geleidelijk aan de lange rij olifanten in zicht kwam, kon ze haar vreugde bijna niet meer bedwingen.

‘Pas nou op!’ berispte haar moeder haar. ‘Als je zo op en neer blijft springen val je straks nog.’

Achter de onderkoning reden twee speciaal uitgekozen districts-officieren, met daarachter de prinses van Rajputana en de Punjab-

hoofden op nog ingewikkelder versierde olifanten. Ze werden omringd door hun eigen inheemse soldaten, gewapend met zwaarden en lansen en gekleed in de gebruikelijke ceremoniële wapenrusting, en achter hen kwam de rest van de Britse regering op eenvoudiger olifanten. Eliza kende de volgorde uit haar hoofd. Haar vader had precies uitgelegd hoe de dag zou verlopen, en ze had erop aangedrongen dat hij even zou inhouden en zou opkijken om naar haar te zwaaien wanneer zijn olifant onder hun balkon passeerde. De wind was inmiddels gaan liggen, de zon was tevoorschijn gekomen, en het was een volmaakte ochtend geworden. Eindelijk was het dan zover.

Anna keek weer op haar horloge. Kwart voor twaalf. Precies op tijd. Aan de overkant van de straat hield de vrouw in het groen nu haar kleine kleuter in de armen, zodat die alles goed kon zien. Dat is beter zo, dacht Anna.

De Engelsen barstten los in luid gejuich; ‘Hoera!’ riepen ze, en: ‘God beware de koning!’ Terwijl Lord Hardinge terugsalueerde, kreeg Eliza haar vader in het oog. Ze zwaaide enthousiast, en toen de olifant van de onderkoning nog een paar stappen naar voren zette, hield het rijdier van David Fraser even halt om de wens van zijn dochter te vervullen. Maar terwijl hij opkeek naar het balkon om naar haar terug te zwaaien, bracht een verpletterende explosie, als het diepe gebrul van een kanon, de menigte op slag tot zwijgen. De gebouwen leken te schudden op hun grondvesten en de hele stoet kwam huiverend tot stilstand. Anna en Eliza keken ontzet toe terwijl er kleine deeltjes van iets door de lucht vlogen en witte rook opwolkte. Met het gevoel alsof ze een vuistslag tegen haar borst had gekregen wreef Eliza in haar waterige ogen en ze sprong weg van de balustrade. Ze kon niet zien wat er was gebeurd, maar terwijl de lucht trilde en de rook een beetje optrok, hapte haar moeder naar adem.

‘Mama, wat is dat?’ riep Eliza uit. ‘Wat gebeurt er?’

Geen antwoord.

‘Mama!’

Maar het leek wel alsof haar moeder haar niet kon horen. Het enige wat Eliza ervan begreep was dat er iets door de lucht was gevlogen, en nu wist ze niet wat ze moest doen. In verwarring liet ze haar ogen over de verbijsterde menigte gaan. Waarom gaf haar moeder haar

geen antwoord? Ze trok aan Anna's mouw en zag dat haar moeders knokkels wit zagen toen ze zich vastklemde aan de balustrade.

Onder hen was de mensenmassa naar voren opgetrokken, en door de stofwolk heen zag Eliza van alle kanten soldaten naar de onderkoning toe rennen. Een afschuwelijke stank van verbrand metaal en iets chemisch maakte het moeilijk om adem te halen. Ze kuchte en trok weer aan haar moeders mouw.

'Mama!' schreeuwde Eliza.

Maar haar moeder staarde met een wit gezicht en grote ogen star voor zich uit.

In haar merkwaardige toestand van opgeschorte levendigheid leek Anna zich er alleen van bewust dat aan de overkant van de straat de vrouw in het groen was flauwgevallen. Eliza zag haar ook, maar snapte niet waarom haar moeder maar naar die vrouw bleef wijzen. Het enige wat ze wist was dat ze door een afschuwelijk gevoel in haar buik veel zin kreeg om te huilen.

'Met papa is alles toch wel goed, mama?'

Eindelijk merkte Anna haar op. 'Ik weet het niet, lieverd.'

En hoewel het leek alsof ze alleen maar oog had voor de vrouw aan de overkant van de straat, had Anna wel gezien dat haar man wankelde in zijn stoel en vervolgens voorovergevallen was. Heel even had het geleken alsof hij zijn rug weer rechtte en zelfs glimlachte naar Eliza, maar toen was hij weer naar voren gezakt, en ditmaal bleef hij roerloos liggen. De bediende die de staatsieparasol voor de onderkoning had vastgehouden was ook opzij gevallen, en hing nu verstrikt in de touwen van de howdah.

Eliza kon ondertussen maar aan één ding denken, en dat was haar vader. Met hem was alles goed. Met hem moest alles goed zijn. Op eens wist ze wat ze moest doen, en nadat ze haar moeder aan haar lot had overgelaten en zich met een ruk had omgedraaid, rende ze de trap af en de straat op, waar ze tegen een jonge Indiase jongen op botste, die niet veel ouder leek dan zij. Omdat ze even niet wist wat ze moest zeggen, keek ze de jongen alleen maar ongelovig aan. 'Mijn papa,' fluisterde ze.

De jongen pakte haar hand. 'Kom mee. Je kunt er toch niets aan doen.'

Maar Eliza wilde per se haar vader zien. Ze schudde de jongen van zich af en baande zich een weg door de menigte. Toen ze vooraan kwam, bleef ze stokstijf staan. De olifant was zo bang dat hij weigerde te knielen, en vol afgrijzen keek Eliza toe terwijl een andere Engelse functionaris een ladder op een pakkist van een winkel uit de buurt neerzette, zodat haar vader naar beneden getild kon worden. Toen dat was gedaan legden ze hem op het plaveisel. Aanvankelijk leek zijn lichaam niets te mankeren, al was zijn gezicht doorzichtig als ijs en waren zijn ogen wijd opengesperd van schrik. Eliza struikelde over haar eigen voeten en viel bijna toen ze zich haastte om naast hem neer te knielen. Vol afgrijzen keek ze toe, waarna ze haar armen om hem heen sloeg, en haar jurk het bloed opzoog dat nu neerdruppelde uit het lichaam van degene van wie ze het allermeeste op de hele wereld hield.

‘Ik ben bang dat hij geen enkele kans maakte, de arme ziel,’ zei iemand. ‘Schroeven, spijkers, grammofonnaalden, glas – zo te zien hebben die rotzakken dat allemaal in die bom gestopt. Iets heeft hem recht tegen zijn borstkas geraakt. Een toevalstreffer, zou je haast zeggen. Maar al moeten we er heel Chandni Chowk voor uitkammen, we zullen die zogeheten vrijheidsstrijders die dit op hun geweten hebben vinden.’

Eliza bleef met haar armen om haar vader heen geslagen zitten, en met haar mond vlak bij zijn oor fluisterde ze: ‘Ik hou van je, papa.’ En later hield ze zichzelf altijd voor dat hij dat had gehoord.

Toen zei, boven het aanzwellende gefluister van de menigte uit, de jonge jongen zachtjes: ‘Alsjeblieft, miss, laat me je helpen. Hij leeft niet meer.’

Toen Eliza naar hem opkeek, leek alles onwerkelijk te zijn geworden.

Deel een

Ver weg van ons in dromen en in tijd
behoort India tot de oude Oriënt van onze ziel.

– André Malraux, *Antimémoires*, 1967

1

De prinselijke staat Juraipore, Rajputana, in het Indiase Rijk November 1930

Heel even ving Eliza een glimp op van de gevel van het kasteel. Het schokte haar zoals die glansde: een luchtspiegeling die oprees uit de woestijnnevel, buitenaards en enigszins angstaanjagend. De wind nam even af en wakkerde toen weer aan, en een moment sloot ze haar ogen om deze trillende toevoeging aan het zand buiten te sluiten. Ook al was ze nog zo ver van huis en had ze geen enkel idee hoe dit zou aflopen, van terugkeren kon geen sprake zijn, en diep in haar buik voelde ze angst. Op haar negenentwintigste zou dit haar grootste opdracht zijn sinds ze professioneel fotograaf was geworden, hoewel het haar nog steeds onduidelijk was waarom Clifford Salter juist haar had uitgekozen. Maar hij had haar uitgelegd dat zij mogelijk meer geschikt was om de vrouwen van het kasteel te fotograferen, omdat velen van hen nog nerveus werden van buitenstaanders, zeker van mannen. En de onderkoning had expliciet gevraagd om een Britse fotograaf om botsende loyaliteiten uit te sluiten. Ze zou maandelijks betaald worden, met een bedrag ineens wanneer ze de opdracht met succes zou afronden.

Toen ze in een lucht die dik was van het geglitter van zand en stof haar ogen weer opende, werd het kasteel weer aan het zicht onttrokken en strekte de strakblauwe hemel zich met zijn genadeloze hitte boven haar uit. Het escorte dat haar naar de stad bracht draaide zich om om tegen haar te zeggen dat ze zich moest haasten. Ze boog haar hoofd weer tegen het stekende gevoel en klom terug in de kamelenwagen, haar cameratas tegen haar borst gedrukt. Ze moest er vóór alles voor zorgen dat haar kostbare lading niet door zand beschadigd raakte.

Toen ze dichterbij hun bestemming kwamen, sloeg ze haar ogen op en zag, als in een droom, een fort zich uitstrekken over de berg-

top. Een honderdtal vogels zwierde over de lila horizon, met hoog boven hen draden van roze wolken in delicate patronen. Bijna verdoofd door de hitte moest ze moeite doen om niet aan deze betovering te bezwijken; ze was hier tenslotte om te werken. Maar als het de wind niet was die het verleden opriep terwijl ze haar schouders ertegen kromde, waren het wel haar eigen meer recente herinneringen.

Toen Anna Fraser contact had opgenomen met Clifford Salter, een rijke peetzoon van haar man, had ze gedacht dat hij met zijn contacten wel een kantoorbaantje voor haar dochter zou kunnen vinden bij een advocatenpraktijk in Cirencester, of iets van dien aard. Ze had gehoopt dat dat haar dochter ervanaf zou houden te proberen als fotografe aan de slag te gaan. Wie wil er nou een vrouwelijke fotograaf, placht ze te zeggen. Maar er was wel degelijk iemand die dat wilde, en dat was Clifford geweest, die zei dat zij ideaal zou zijn en geknipt voor zijn doel. Anna kon er niet tegen ingaan. Hij was immers de vertegenwoordiger van de Britse Kroon, en was alleen verantwoording schuldig aan de politiek hoofdofficier van Rajputana of AGG, die indirect heerste over alle tweeëntwintig prinselijke staten. Hij, de residenten en de lagere politiek officieren uit de kleinere staten, behoorden allemaal tot het politieke departement direct onder de onderkoning.

Dus nu ging Eliza een jaar tegemoet in een kasteel waar ze niemand kende. Haar opdracht was het leven in de prinselijke staat te fotograferen ten bate van een nieuw archief, dat zou worden geopend ter gelegenheid van het feit dat de zetel van de Britse regering eindelijk dan toch van Calcutta naar Delhi was verhuisd. De bouw van New Delhi had veel langer geduurd dan verwacht, en de oorlog had alles vertraagd, maar nu was het moment dan eindelijk daar.

Ze had haar moeders waarschuwingen over het lijden van de mensen goed in haar oren geknoopt en zag dat buiten de enorme muren van het kasteel kwajongens speelden in het stof en vuil. Ze kreeg een bedelares in het oog die in kleermakerszit naast een slapende koe zat en met lege ogen voor zich uit staarde. Naast haar zwaaide een bamboe steiger die tegen een hoge muur stond vervaarlijk heen en weer; twee planken hout kwamen los, vlak boven een naakt kind dat op de grond eronder gehurkt zat.

‘Stop!’ riep ze uit, en terwijl de kar ratelend tot stilstand kwam, sprong ze eraf, net op het moment dat een van de planken uit zijn steunen dreigde te glippen. Met hamerend hart kwam ze bij het kind en trok het opzij. Het hout kletterde op de grond en brak uiteen in stukken vol splinters. Het kind rende weg en de wagenmenner haalde zijn schouders op. Vonden ze zoiets dan helemaal niet erg, vroeg ze zich af terwijl ze de helling op gingen.

Een paar minuten later raakte de wagenmenner in discussie met de bewakers buiten het fort. Ze wilden hen niet toelaten, ook al had hij hun de papieren laten zien. Eliza keek op naar de grimmige voor-gevel en naar de enorme toegangspoort, die zo breed was dat er een heel leger doorheen kon, compleet met kamelen, paarden en wagens. Ze had zelfs gehoord dat de heerser-vorst diverse auto’s bezat. Ondertussen had het voertuig waarmee zij had gereisd panne gekregen, en doordat ze haar tocht per kamelenwagen had moeten voortzetten was Eliza moe en dorstig, en zat ze helemaal onder het stof. Ze voelde het aan haar branderige ogen, aan haar jeukende schedel. Ze kon het niet nalaten te krabben, hoewel dat het er alleen maar erger op maakte.

Uiteindelijk verscheen er een vrouw bij de poort, haar gezicht bedekt met een lange, kringelende sjaal, die alleen haar donkere ogen vrijliet.

‘Uw naam?’

Eliza vertelde haar wie ze was en schermde haar ogen af tegen de priemende middagzon.

‘Komt u maar mee.’

De vrouw knikte naar de bewakers, die er misnoegd uitzagen, maar hen allebei wel doorlieten. Het was achttien jaar geleden dat Eliza en haar moeder vanuit India naar Engeland waren vertrokken. Achttien jaar van steeds verder afnemende mogelijkheden voor Anna Fraser. Maar Eliza had besloten dat zij vrij zou zijn. Voor haar leek het een tweede geboorte, alsof een verborgen hand haar had teruggevoerd, hoewel Clifford Salter natuurlijk niets verborgens had. Als dat er wel was, zou hij misschien aantrekkelijker zijn geweest, maar een gewonere man dan hij was moeilijk te vinden. Zijn dunner wordende, zandkleurige haar en vochtige, bijziende lichtblauwe ogen versterkten de indruk van saaiheid, maar niettemin had ze het aan hem te

danken dat hij deze baan voor haar geregeld had in het land van de Rajputs, de nobele krijgerclans in dit groepje prinselijke staten in het woestijngebied van het Indiase Rijk.

Voordat ze onder een reeks luisterrijke bogen door liep, sloeg Eliza zo goed ze kon het stof van zich af. Een eunuch leidde haar door een doolhof van betegelde vertrekken en gangen naar een kleine vestibule. Ze had over deze gecastreerde mannen in vrouwenkleding gehoord, en huiverde. De vestibule werd bewaakt door vrouwen die Eliza niet al te vriendelijk aankeken terwijl ze haar de doorgang versperden door brede sandelhouten deuren die waren ingelegd met ivoor. Toen ze uiteindelijk na enige uitleg van de eunuch toch mocht doorlopen, gingen ze weg en lieten haar alleen wachten. Ze keek om zich heen, het vertrek door, waar elke centimeter was beschilderd in helder hemelsblauw met gouden patronen. Bloemen, bladeren en krullen van filigrein rezen op langs de muren en sierden het plafond; zelfs de stenen vloer was bekleed in bijpassend blauw. Hoewel het een felle kleur was, bezat het totaal een delicate schoonheid. Te midden van al dat blauw voelde ze zich bijna een deel van de lucht.

Werd er van haar verwacht dat ze haar aankomst op de een of andere manier kenbaar maakte? Moest ze beleefd haar keel schrapen? Iemand roepen? Ze veegde haar klamme handen af aan haar broek en zette haar tas met haar zware fotospullen op de grond, maar na een moment van onzekerheid pakte ze hem toch weer op. Met haar haar in haar nek bijeengebonden en gekleed in een vaalbruine kaki broek met een helderwitte blouse – die nu slap om haar lichaam hing – voelde ze zich alleen nog maar meer misplaatst. Te midden van zo veel bekoorlijke kleuren en patronen zou ze zich nooit thuis voelen. Het grootste deel van haar leven had ze gedaan alsof ze zich thuis voelde, had ze gepraat over dingen die er niet toe deden en gedaan alsof ze belangstelling had voor mensen die ze helemaal niet mocht. Ze had zo haar best gedaan om net zo te zijn als de andere meisjes, en vervolgens andere vrouwen, maar het gevoel er niet bij te horen had haar zelfs in haar huwelijk met Oliver niet verlaten.

In een feloranje kamer achter de blauwe vestibule deden banen zonlicht die door een klein rechthoekig raam vielen de stofdeeltjes oplichten die in de lucht dwarrelden. Daar voorbij kon ze een hoek

van een andere kamer zien, die donkerrood van kleur was en waar de met snijwerk versierde muren van de echte *zenana* begonnen. Ze wist dat de *zenana*'s van de koninklijke Rajputanapaleizen lange tijd verboden waren geweest voor niet-koninklijke mannen. Clifford had uitgelegd dat deze vrouwenvertrekken – hij noemde die harems – omgeven waren door mysterie en intrige: plekken waar plannen werden beraamd, waar geroddeld werd en waar ongebreidelde erotiek hoogtij vierde, zei hij, en waar alle vrouwen waren opgeleid in 'de zestien kunsten van het vrouw-zijn'. Iedereen deed het er met iedereen en het was een oord van moreel verval, had hij met een knipoog gezegd, zelfs ondanks de priesters, of misschien wel juist door hun toedoen, hoewel de Britse ambtenaren die hem waren voorgegaan hun uiterste best hadden gedaan om de meer duistere seksuele praktijken van de *zenana* uit te bannen.

Eliza vroeg zich af wat die zestien kunsten dan wel zouden inhouden. Als zij die had beheerst, zou haar huwelijk misschien beter geslaagd zijn geweest, maar toen ze terugdacht aan haar eenzame leven samen met Oliver moest ze gnuiven bij die gedachte.

Een zwaar oriëntaals parfum, waar vast kaneel in zat, en misschien ook wel gember, plus iets bedwelmend zoets, zweefde door de rode kamer en bevestigde alles wat ze over de *zenana* had gehoord. Door de geur voelde ze zich gevangen en kreeg ze veel zin om naar het raam te lopen, het witte opbollende gordijn weg te trekken en zich naar buiten te buigen om frisse lucht op te snuiven.

Haar armen begonnen pijn te doen en ze bukte om de zware tas op het tapijt te zetten, ditmaal tegen de wand, waar een lamp in de vorm van een pauw op een marmeren zuil stond. Toen ze diep keelgeschraap hoorde, keek Eliza op en streek snel de lokken haar glad die aan haar zorgvuldig geplaatste spelden waren ontsnapt. Het vergde een levenslange strijd om haar dikke lange haar, dat maar al te snel kroesde, in het gareel te houden. Ze slikte even zenuwachtig toen ze een bijzonder lange man in silhouet afgetekend voor het raam zag staan.

'Bent u Brits?' zei de man, en geschrokken door zijn vlekkeloze Engels keek ze hem aan.

Toen hij naar haar toe kwam, viel het licht op zijn gezicht. Hij was

een Indiër en zag er heel sterk uit. Zijn kleding was overdekt met rood en oranje stof, en een of andere grote vogel met een kapje op zijn kop rustte op zijn rechterelleboog.

‘Moet u wel hier zijn?’ zei ze. ‘Is dit niet de toegang tot de zenana?’

Ze staarde naar de diepliggende amberkleurige ogen, omlijst door onmogelijke donkere wimpers, en vroeg zich af waarom hij geen tulband droeg. Droegen niet alle Rajput-mannen die? Zijn donkere huid glom en zijn glanzende kastanjebruine haar was met een losse slag uit zijn gezicht naar achteren gekamd.

‘Misschien kunt u beter de leveranciersingang zoeken,’ voegde ze eraan toe, want ze wilde dat hij wegging en dacht dat hij een of andere koopman was, hoewel hij er eerlijk gezegd meer uitzag als een zigeuner of rondreizende minstrel. Onder haar oksels drupte een stroompje zweet omlaag; nu waren het niet meer alleen haar handen die plakkerig aanvoelden.

Op dat moment kwam er een oudere Indiase vrouw de kamer in, gekleed in traditioneel tenue: de lange volle rok die *ghagra* werd genoemd, met een nette blouse en een opbollende sjaal of *dupatta* erover, die meezwierde met haar bewegingen; de kleuren waren een mix van strikt genomen bij elkaar vloekend vermiljoen, smaragdgroen en scharlakenrood, doorregen met goud, maar uiteindelijk oogde die combinatie toch fraai. Er hing een wolk van sandelhoutgeur om haar heen en ze had een stille kalmte over zich, en toen ze aan een koord achter de marmeren zuil trok, kwam de pauwenlamp tot leven en overgoot haar handen met een schitterend blauw en groen licht. Vervolgens zette ze een paar stappen naar Eliza toe en maakte een lichte buiging, waarbij ze haar handen samenvouwde en haar vingers, met tientallen ringen met edelstenen eromheen, omhooggericht hield, haar gemanicuurde nagels zilver glanzend.

‘*Namaskār*, ik ben Laxmi. U bent de fotografe, Miss...’

‘Ik... Ik ben Eliza Fraser.’ Ze boog haar hoofd, niet zeker of ze een reverence moest maken. Deze vrouw was tenslotte *maharani* geweest, oftewel koningin, en was de moeder van de heerser van Juraipore. Clifford had haar verteld dat de schoonheid en intelligentie van de vrouw legendarisch waren, en dat ze samen met wijlen haar man, de oude *maharadja*, verantwoordelijk was geweest voor de modernise-

ring van vele gebruiken in de staat. Haar haar was gevlochten en in een lus in haar lange elegante nek samengebonden; ze had geprononceerde jukbeenderen, en haar donkere ogen schitterden. Eliza zag dat de faam die deze vrouw vanwege haar schoonheid genoot terecht was, maar had graag gewild dat ze Clifford had gevraagd haar meer uit te leggen over het protocol. Het enige wat hij had gezegd was dat ze moest oppassen voor motten en witte mieren. De motten zouden haar kleren vernielen en de mieren haar meubels.

Laxmi wendde zich tot de man. 'En jij? Ik zie dat je die vogel weer hebt meegenomen.'

Met een schouderophalen dat er familiair uitzag trok de man zijn wenkbrauwen op. Eliza merkte op dat die donker en dicht waren.

'Je bedoelt Godfrey,' zei hij.

'Wat is dat voor naam voor een havik?'

De man lachte en gaf Eliza een knipoog. 'Mijn docent klassieke talen op Eton heette Godfrey, en dat was een fijne man.'

'Eton?' vroeg Eliza verrast.

Laxmi slaakte een diepe zucht. 'Mag ik u mijn tweede en meest tegendraadse zoon voorstellen, Jayant Sing Rathore.'

'Uw zoon?'

'Herhaalt u alleen maar wat er tegen u wordt gezegd, Miss Fraser?' zei Laxmi enigszins uit de hoogte. Maar toen glimlachte ze. 'U bent nerveus, en dat is ook begrijpelijk. Maar ik ben blij dat u hier komt om ons leven te fotograferen. Voor een nieuw archief in Delhi, is me verteld.'

Zodra haar werk ter sprake kwam, leefde Eliza op en begon geestdriftig te vertellen. 'Ja, Clifford Salter wil graag informele kiekjes om te laten zien hoe het leven er in werkelijkheid uitziet. Zo veel mensen zijn gefascineerd door India, en ik hoop dat ik een paar foto's in de betere fotobladen geplaatst kan krijgen. De *Photographic Times* of de *Photographic Journal* zou perfect zijn.'

'Aha.'

'Een compleet overzicht van het leven in een prinselijke staat in de loop van een jaar. Ik kijk er erg naar uit om hier te zijn. Dank dat u me hebt uitgenodigd. Ik beloof dat ik niet in de weg zal lopen, maar ik wil heel veel zien, en het licht is ongelofelijk. Het komt allemaal

aan op licht en schaduw. U weet wel, het *chiaroscuro*, en ik hoop dat het me lukt om...'

'Ja, ja, ik weet zeker dat dat u lukt. Wat mijn zoon betreft, u zult merken dat hij er zodra hij het woestijnstof van zijn kleren heeft geklopt niet zo afschrikwekkend uit ziet als nu.' Ze lachte. 'Geef het maar toe: u dacht vast dat hij een zigeuner was, of niet?'

Eliza voelde een blos uit haar hals omhoogkruipen omdat ze zelf onder het stof zat en de hitte goed kon voelen, ook al was het niet het warmste seizoen.

'Maak u maar geen zorgen, wanneer hij dagen achtereen in de woestijn is geweest, denkt iedereen dat.' Ze snoof. 'Dertig jaar oud, verslaafd aan gevaar, en verkiest de wilden boven ons beschaafde mensen. Geen wonder dus dat hij nog niet is getrouwd.'

'Moeder,' zei hij, en Eliza bespeurde een waarschuwend ondertoon in zijn stem. Vervolgens stapte hij naar het gordijn, trok het opzij en bleef met een uitdrukking van indolente desinteresse op zijn gezicht tegen het raam geleund staan.

Laxmi's frustratie met haar zoon sprak duidelijk uit het trillen van haar kin, maar ze herstelde zich al snel en wendde zich tot Eliza. 'En, uw apparatuur?'

'Dit is er een deel van. De rest volgt met een wagen.' Eliza gebaarde vaag met haar hand in de richting waar ze vermoedde dat de wagen zich bevond.

'Ik zal u naar uw kamers brengen. U verblijft hier, waar we u in de gaten kunnen houden.'

Eliza, die opeens ontmoedigd raakte, moest zeker hebben uitgestraald dat de schrik haar om het hart sloeg, want de vrouw lachte weer. 'Ik plaag je maar, beste kind. Je bent vrij om in het kasteel naar believen te komen en te gaan. We hebben het verzoek van de resident tot op de letter opgevolgd.'

'Dat is heel vriendelijk van u.'

'Met vriendelijkheid heeft het niets te maken. Het is in ons eigen belang om te proberen wanneer we maar kunnen de Britse regering ter wille te zijn. In het verleden wilde het contact nog wel eens moeilijk verlopen, maar ik doe mijn best mijn invloed te laten gelden op bepaalde facties binnen het kasteel. Maar goed, genoeg over ons. Jij

hebt je eigen verduisterde werkkamer, met stromend water, zoals was verzocht, en je zult je privévertrekken heel comfortabel vinden; ze kijken uit op een mooie binnenhof vol potpalmen.’

‘Dank u. Clifford zei al dat hij daarover afspraken met u had gemaakt. Maar ik had verwacht... Nou ja, een bescheiden eigen onderkomen.’

‘Dat zou niet werken. In elk geval wordt ons gastenhuis in de stad momenteel verbouwd. En niet alleen dat; hier in Juraipore kennen we dan weliswaar geen *pardah* meer, maar veel mensen geloven nog steeds dat vrouwen beter gesluierd kunnen blijven. We kunnen het niet gebruiken dat je in je eentje maar wat rondzwerft.’

‘Ik weet zeker dat ik me wel zou redden,’ zei Eliza, ook al was ze daar helemaal niet zeker van.

‘Nee, mijn beste kind. De Britten denken dat het alleen aan hen te danken is dat wij vrouwen geëmancipeerd zijn geraakt, maar om eerlijk te zijn heb ik altijd alleen maar lippendienst bewezen aan de *pardah*, en nadat zijn moeder was overleden, vond mijn man het prima dat die gewoonte werd afgeschaft. De onderwerping en onwetendheid van vrouwen kwamen de meeste mannen wel goed uit. Gelukkig maar dat mijn echtgenoot niet zo iemand was.’

‘Wat moet ik buiten de kasteelmuren dan doen?’

‘Je moet je natuurlijk altijd laten vergezellen. En dat brengt me op je eerste taak. Nu de maand *kartik* al een eind op streek is, was Jayant hier zo vriendelijk aan te bieden met je mee te gaan naar de kamelenmarkt van Chandrabhaga. Overmorgen. Jullie krijgen een rits bedienden mee. Ik weet zeker dat mijn zoon graag zijn Engels zal willen oefenen, en jij zult vast van de markt genieten. Ik heb begrepen dat er kamelen in allerlei kleuren te zien zijn, en een heleboel interessante gezichten om vast te leggen. En morgen ga je met meneer Salter mee naar een polowedstrijd.’

Eliza's zenuwen werden haar te machtig. Ze zat niet te wachten op de polowedstrijd of de kamelenmarkt. Ze wilde zich installeren en hier thuis raken voordat ze waar dan ook naartoe ging, zeker als ze mee moest met deze prins, als hij dat echt was. Ze deed haar best een glimlach te produceren, maar haar mond verstrakte. ‘Ik had gehoopt eerst meer van het kasteel te zien,’ zei ze, terwijl het haar niet

ontging dat de prins nieuwsgierig toekeek, de havik nog steeds op zijn arm.

‘Moeder, volgens mij heb je je gelijke gevonden,’ zei hij.

Bij die woorden meende Eliza een nieuwe ondertoon in zijn stem te bespeuren. Plaagde hij haar? Of plaagde hij zijn moeder?

Laxmi maakte een geluidje om op een damesachtige manier tegen te sputteren, en Eliza kreeg duidelijk de indruk dat het haar hoogst onwaarschijnlijk leek dat ze iemand zou tegenkomen die haar de baas kon. ‘Er is nog tijd genoeg om het kasteel te zien. De markt mag je niet missen; je krijgt iets van het land te zien, en daar zul je Indira ontmoeten. Ik zal Kiri even roepen, het dienstmeisje, om je naar je vertrekken te brengen.’

‘Heb je Indira vooruit laten gaan, moeder? Dat is vragen om problemen.’

‘Ik heb een betrouwbare man en een dienaar met haar meege-stuurd, en in elk geval kent ze haar kamelen.’

De zon moest zijn gedraaid, want inmiddels vielen er lange banen licht over de vloer. Laxmi was open en vriendelijk geweest, maar Eliza voelde wel dat je haar beter niet tegen de haren in kon strijken. Toen ze de kamer uit ging, op en top een koningin, maakte de man een vrij formele buiging. En nu Eliza degene was die hém opnam, bestudeerde ze zijn krachtige gezicht, gedefinieerd door zijn hoge jukbeenderen, die veel leken op die van zijn moeder, maar dan mannelijker, zijn intelligente voorhoofd, de ogen, die zoals ze al had gezien ver uit elkaar stonden en amberkleurig waren, plus een snor. Toen hij met een strenge blik haar kant op keek, sloeg ze haar ogen neer.

‘Wij hebben je niet uitgenodigd,’ zei hij kalm. ‘Ons is alleen opgedragen je onderdak te bieden in het kasteel en je te vergezellen naar andere locaties. Er komen veel van dat soort orders van de Britten.’

‘Op gezag van Clifford Salter?’

‘Inderdaad.’

‘En moeten jullie die altijd opvolgen?’

‘Ik...’ Hij zweeg even en begon vervolgens over iets anders, maar ze kreeg duidelijk de indruk dat hij op het punt had gestaan om meer te zeggen. ‘Mijn moeder wil graag een chocoladekleurige kameel.’

‘Zijn die dan te vinden?’

‘Ja, vooral op de Chandrabhagamarkt. Het zal je bevallen. Er komen daar maar weinig Britten. En met je kameelkleurige haar pas je daar prima tussen.’

Hij glimlachte, maar ze verstijfde enigszins en haalde een hand over haar haar. ‘Ik beschouw het liever als honingkleurig.’

‘Nou, dit is Rajputana.’

‘En Indira – mag ik vragen wie zij is?’

‘Die vraag is niet zo een-twee-drie te beantwoorden. Ze is nog maar negentien, maar enig in haar soort. Je vindt Indira vast heel fotogeniek.’

‘Je zus?’

Hij draaide zich om om uit het raam te kijken. ‘Nee, ze is op geen enkele manier familie. Ze is een heel getalenteerde miniatuurschilderes. Een kunstenares. Ze woont hier onder de hoede van mijn moeder.’

Eliza hoorde kinderstemmen, die wat verderop aan de andere kant van het raam lachten en naar elkaar riepen.

‘Mijn nichtjes,’ zei hij, en hij zwaaide naar hen voordat hij zich weer omdraaide om Eliza aan te kijken. ‘Drie kleine schatjes, maar tot eeuwige schande van mijn broer zijn er geen neefjes.’

Een vrouw van middelbare leeftijd kwam de kamer in gedrenteld en gebaarde dat Eliza met haar mee moest komen. Die pakte geërgerd haar tas op. Hoe kon hij ten overstaan van haar zoiets zeggen? Dacht hij nou echt dat het op de een of andere manier een schande was om alleen maar meisjes te hebben?

‘Laat maar staan. Iemand komt je je spullen wel brengen.’

‘Ik mag dan maar een vrouw zijn, maar ik neem ze liever zelf mee.’

Hij boog zijn hoofd. ‘Zoals je wilt. Zorg dat je overmorgen om zes uur klaarstaat. Is dat niet te vroeg voor je?’

‘Natuurlijk niet.’

Hij leek haar scherp op te nemen. ‘Heb je vrouwenkleden bij je?’

‘Als je jurken bedoelt – ja, maar als ik aan het werk ben draag ik het liefst een broek.’

‘Nou, het lijkt me leuk om je beter te leren kennen, Miss Fraser.’

Zijn toegeeflijke glimlach irriteerde haar meer dan nodig was. Wie was deze hooghartige man om een oordeel over haar te vellen? Lui,

verwend, ongetwijfeld zonder doel in zijn leven, net als alle Indiase mannen van koninklijken bloede. En hoe meer ze erover nadacht, hoe geïrriteerder ze raakte.

De volgende dag werd Eliza vroeg wakker. De gordijnen die voor haar ramen hingen waren maar dun en de zon had al zo veel kracht dat ze haar ogen moest afschermen toen ze uit bed sprong om een blik uit het raam te werpen. Ze had de merkwaardige sensatie dat er, ondanks alle tussenliggende jaren, toch nog iets van dit oosterse land door haar aderen stroomde en diep in haar binnenste bewaard was gebleven. Alleen al de geur van de grond riep verre herinneringen op, en die nacht was ze herhaaldelijk wakker geworden met het gevoel alsof iets haar riep. In de lucht hing de geur van woestijnzand, en tegelijkertijd opgetogen en zenuwachtig ademde ze de kille ochtend in.

Het uitzicht op de hof was zoals haar was beloofd, en ze glimlachte om de apen die van boom naar boom slingerden en ravotten op de allergrootste schommels die ze ooit had gezien. Doordat het kasteel – dat maar een deel was van het gigantische fort – hoog op de brede, steile zandstenen heuvel stond die oprees boven de goudkleurige stad, benam het panorama over de platte daken beneden haar de adem, en opgetogen sloeg ze haar armen om zichzelf heen. Kleine vierkante huizen, dicht tegen de muren van het fort aan gekropen, straalden een donkere gloed van gebrande oker uit, maar de huizen die verderop stonden gingen aan de horizon, waar de stad overliep in de woestijn, geleidelijk over in een bleke zilverkleur. Het leek wel een kinderverfdoos met alle mogelijke tinten goud, wit, geel en roze die op de wereld bestonden. Stoffige bomen die in groepjes tussen de huizen stonden reikten omhoog naar het licht, en boven de hele stad zwenkten en doken grote zwermen vogels.

Het was nu koel, maar Eliza vermoedde dat de temperatuur tegen de middag zou oplopen tot halverwege de twintig graden of hoger nog, en dat er weinig kans was op regen. Ze vroeg zich af wat ze moest aantrekken voor een polowedstrijd en koos voor een blouse met lange mouwen en een rok van dikke gabardine. Al weken voordat ze aan de lange scheepsreis was begonnen had ze zich het hoofd gebroken over wat ze voor India moest inpakken. Aan haar moeder

had ze niets gehad; die leek zich alleen nog maar de avondjurken te herinneren die ze tijdens hun verblijf in India altijd droeg, voordat haar man, Eliza's vader, was omgekomen. Eliza herinnerde zich nog maar heel weinig van die tijd, maar toen haar gedachten naar hem teruggingen, kreeg ze zelfs nu nog een brok in haar keel.

Het leven was niet makkelijk geweest, en na de dood van haar man Oliver was Eliza weer thuis gaan wonen, waar ze tot de ontdekking kwam dat Anna voortdurend geheime flessen gin verstopte, meestal onder haar bed of in het gootsteenkastje. Anna ontkende glashard dat ze aan de drank was, en soms kon ze zich van haar drinkgelagen niet eens meer iets herinneren. Uiteindelijk had Eliza alle hoop opgegeven. Dat ze Clifford Salter kenden was een gelukkig toeval, en door naar India te gaan had Eliza verder willen komen in haar leven, maar hier keek ze nog steeds achterom, en niet alleen maar omdat ze aan haar moeder moest denken.

Ze keek achter zich haar kamer door. Die was groot en luchtig, het bed verborgen achter een kamerscherm, en in één hoek was een soort zitgedeelte ingericht met een grote armstoel en een comfortabel uitzijnde bank, waarachter een boogpoortje toegang gaf tot een kleine eetkamer. Motten of mieren waren nergens te zien. Een andere decoratieve boog in de wand tegenover haar hemelbed voerde naar een luxueuze badkamer. De deur naar haar donkere kamer was buiten in de schemerige gang, en ze was blij dat was afgesproken dat alleen zij daar de sleutel van zou bewaren.

Terwijl ze haar kleren klaarlegde, gingen haar gedachten naar haar aankomst de avond tevoren, op het moment dat een stralende zons-
ondergang de lucht rood had gekleurd. De tempelbellen hadden geklonken, en twee meisjes, die op rolschaatsen voorbijzoefden, hadden haar bijna ondersteboven gereden. Ze slaakten een kreetje en giechelden en verontschuldigden zich in het Hindi, en Eliza, die blij was dat ze hen min of meer had begrepen, was de oude Indiase *ayah* die het haar had geleerd dankbaar. De lessen die ze de laatste tijd had genomen om haar kennis van de taal weer op te frissen hadden ook geholpen.

Even later was een bediende in een wit uniform en met een rode tulband op en smetteloze handschoenen aan haar op een zilveren

dienblad schaaltjes met dahl, rijst en vruchten komen brengen, en nadat ze haar bagage had uitgepakt was ze blij geweest dat ze vroeg naar bed kon. Als het niet zo'n lawaai was geweest, zou ze onmiddellijk in slaap zijn gevallen, moe van de lange reis vanuit Engeland, met daarbij nog de rit naar Delhi, waar ze Clifford Salter weer even had gesproken, en vervolgens nog een dagreis naar Juraipore. Maar wat een herrie was het geweest. Muziek, gelach, vogelgeluiden, kwakende kikkers en kinderen die lang opbleven: al die geluiden kwamen door haar slaapkamerraam naar binnen gedreven, samen met het gekrijs van pauwen – een geluid dat meer leek op kattengejank –, en dat alles was de hele nacht doorgegaan.

Onder de bedwelming van een Juraipoorse nacht had ze hulpeloos wakker gelegen: de trommels, de rietfluiten, de rook die in de lucht hing, maar boven alles de niet-aflatende gewaarwording dat het leven ondanks de armoede en de harde wereld van de woestijn ten volle werd geleefd.

Niet in staat haar gedachten een halt toe te roepen, dwaalden die naar haar vader en naar haar echtgenoot. Zou ze ooit zover komen dat ze zichzelf kon vergeven wat er was gebeurd? Als ze optimaal gebruik wilde maken van deze buitenkans zou ze wel moeten, en ze kon niet het risico lopen dat ze met de staart tussen de benen zou moeten terugkruipen naar haar moeder. Eliza durfde nauwelijks toe te geven dat ze iets in zichzelf had herontdekt – iets wat ze kwijt was geraakt op de dag dat ze naar Engeland waren vertrokken.